

bromera

TRES PASSES PEL MISTERI

Agustín Fernández Paz

I

Sé molt bé que només em queden unes hores de vida, ningú no em podria deslliurar ja de la maledicció que note més pròxima cada vegada. Aquesta nit, quan la lluna plena lluesca amb tota la seua esplendor allà dalt, al cel, no hi haurà portes ni finestres que puguen impedir la vinguda de l'horror. Ho sé, m'ho diu el cor, com em diu també que la bogeria no s'ha apoderat encara del meu cervell, a pesar de l'opinió dels metges ignorants d'aquesta clínica, entossudits a veure fantasies malaltisses on només hi ha una realitat terrible que ells, pobres criatures que creuen viure en un món racional i previsible, són incapaços de comprendre. No els puc culpar de res, a pesar de tot; jo mateix, fa només uns mesos, hauria reaccionat d'una manera semblant. Però els fets dels quals he estat testimoni m'han obligat a canviar la meua visió del món i m'han fet descobrir la fragilitat dels pilars que sustenten la nostra civilització. Avui sé que, al nostre costat, hi ha unes altres realitats que

romanen ocultes des de fa milers d'anys, esperant el dia en què podran eixir finalment a la llum. Si els prejudicis no m'ho hagueren impedit, ho hauria d'haver descobert molt abans; només calia saber llegir el llenguatge mut dels monuments prehistòrics: Carnac, Stonehenge i tants altres cromlecs com hi ha al llarg de tota la costa atlàntica són alguna cosa més que pedres agrupades un dia pels antics pobladors dels confins europeus. Però havia de ser ací, en aquesta Galícia on els dòlmens sepultats sota la terra guarden secrets sense nom, el lloc on s'esdevindria el renaixement de l'horror.

Jo sóc el responsable d'aquest ressorgiment i no em valdria de res al·legar ignorància, perquè hi havia indicis suficients que no vaig saber ni vaig voler entendre. Ara em vénen a la memòria alguns treballs ja clàssics, com *Stonehenge, a temple restored to the british druids*, que Stukeley va publicar a Londres l'any 1740, o el revelador *De l'Ophiolatrie*, que vaig poder llegir en l'edició original, publicada a Nantes l'any 1833. En aquests treballs, com en altres de posteriors, hi havia les claus de les coses que podrien passar si l'ambició ens feia errar els nostres passos. Però va poder més el meu afany de notorietat, la meua obsessió per situar-me a la mateixa altura que els arqueòlegs més prestigiosos del nostre segle.

Ara ja no té sentit queixar-se, la meua condemna està dictada des de fa temps. No és aquest pensament el que m'ompli d'angoixa en aquestes últimes hores, perquè si només fóra jo el condemnat, quasi ho entendria com un alliberament piadós o com un càstig merescut per la meua inconsciència. Em preocupa saber que la humanitat sencera corre perill. Perquè, si ningú no actua a temps, la ciutat de Lugo esdevindrà el centre d'una espiral de verí que arribarà fins a l'últim reducte del planeta i ho arrasarà tot, a mesura que anirà creixent sense control.

Per això escric ara aquestes línies, obsessionat pel pas implacable dels minuts. Mai no agrairé prou el gest de la doctora Salgueiro, que finalment va fer cas dels meus precís i em va facilitar aquest quadern. Em servirà per a anotar-hi, ni que siga amb les presses que m'imposa el temps, el relat dels esdeveniments que m'abocaren a aquesta situació. Quan demà troben el meu cos ple de verí, potser algú recollirà el quadern, llegirà aquestes paraules i en comprendrà el missatge. Aleshores, el meu sacrifici no haurà estat inútil. És la meua última esperança, la que em permet mantenir-me animat mentre espere l'arribada del meu executor.

II

Vaig nàixer a la ciutat de Lugo, en una casa del carrer Nou que avui ja no existeix. Ara no és el moment de parlar de la meua família ni de la meua infantesa, perquè necessitaria un temps del qual no dispose en aquestes hores finals. A més, no crec que ni la indiferència del meu pare, propietari d'una modesta botiga de roba i client habitual de les tavernes del barri, ni la resignació submissa de la meua mare, que multiplicava les hores del dia per atendre els clients i tenir cura dels meus germans i de mi, hagen influït de manera significativa en la meua forma de ser. Sí que hauré de parlar, però, de la meua inclinació precoç vers la història antiga, en la qual va tenir molt a veure el Museu Provincial, molt pròxim a la casa on vaig viure.

Bé fóra per la meua tendència a l'aïllament, bé per la proximitat del museu a ma casa, el cas és que, ja des que era un infant, les instal·lacions del museu van exercir sobre mi una fascinació que no sentien els altres xiquets del barri. Mentre ells jugaven per

la plaça o pels carrers dels voltants, sempre cridant com si foren animalats salvatges, jo preferia submergir-me en l'espai silenciós del museu i recórrer aquelles sales plenes d'objectes que em seduïen. I he de confessar que, encara que totes les dependències m'atreïen, les vitrines que més m'agradaven eren les que guardaven objectes prehistòrics. Ni les luxoses joies d'or de l'època cèltica, ni la rica col·lecció de monedes, ni els curiosos rellotges de sol em produïen una fascinació comparable a la que sentia quan contemplava les restes dels pobladors més antics de la terra que avui anomenem Galícia.

Coses de xiquets, podria pensar qui llegesca aquestes paraules. Però no va ser així en el meu cas perquè, en arribar a l'adolescència, el meu interès per la prehistòria encara va augmentar. Recorde amb una enyorança especial el primer llibre sobre el tema que vaig posseir: *Os oestrimnios, os saefes e a ofiolatría en Galiza*, de Florentino López Cuevillas i Fermín Bouza Brey, en l'edició que la Imprenta Nós va publicar l'any 1929. El vaig trobar en una llibreria de vell, enmig d'un munt de volums que procedien de la biblioteca del senyor Melquíades Saavedra, un vell notari de la ciutat que havia mort uns mesos abans. Les inquietuds culturals dels hereus devien ser escasses, perquè no van tardar gens

a desfer-se d'aquells llibres. Afortunadament per a mi, he d'afegir, perquè si no haguera estat així, un llibre com aquell mai no hauria caigut a les meues mans; per a mi, va ser una revelació extraordinària perquè hi vaig trobar un estudi apassionat i rigorós de les civilitzacions que havien produït els objectes i les construccions que jo coneixia perquè els havia vistos al museu.

Des d'aleshores, vaig començar a llegir qualsevol cosa que queia a les meues mans relacionada amb les cultures preromanes; i van ser moltes lectures perquè la biblioteca del museu posseïa uns fons esplèndids. Sense voler, em vaig convertir en un especialista respectat per tots els professors de l'institut i, en arribar el moment d'ingressar a la universitat, vaig triar la carrera d'història, amb la intenció d'especialitzar-me en arqueologia prehistòrica. Encara que hi havia unes altres especialitats, més prestigioses, com ara l'egiptologia o la romanització, el meu interès es va centrar en la cultura megalítica, aquella fosca civilització que es va estendre arreu de l'Europa atlàntica fa uns sis mil anys i en va ser la cultura predominant durant més de dos mil·lennis. Una cultura envoltada per la boira del misteri, perquè només ens ha deixat nombrosos monuments funeraris distribuïts al llarg de la costa

atlàntica, alguns dels quals són tan impressionants com les pedres enormes de Stonehenge o com els misteriosos alineaments de menhirs a les landes de Carnac, a la Bretanya francesa.

Potser en la meua elecció va influir el fet de viure a Galícia, on hi ha moltíssims dòlmens soterrats (que ací anomenem *mámoas*, *antas* o *pedras mouras*) que mai no ha investigat ningú, encara que molts van ser saquejats pels homes del camp, que hi buscaven els tresors que els atribueix la tradició popular. No necessitava traslladar-me a països exòtics per fer-hi el meu treball; hi havia un món desconegut al meu voltant, un territori quasi inexplorat en el qual podia centrar la meua passió investigadora.

La meua tesi doctoral es va titular *Catedrals de pedra: la cultura megalítica a l'Europa atlàntica*, un treball que no sols va merèixer la màxima qualificació, sinó que també es va publicar de seguida i va generar ressenyes entusiastes en les revistes especialitzades. Alguns capítols, sobretot els relacionats amb l'ofiolatria, el culte a les serps durant el període megalític, fins i tot van merèixer l'atenció dels diaris i de les revistes d'informació general. Aquell èxit va provocar que una editorial ben coneguda em fera una oferta per a publicar dos llibres de di-

vulgació que van assolir un èxit inesperat, perquè no és habitual que uns temes semblants despertin l'interés d'un públic majoritari.

Va ser una sort que els meus treballs tingueren tanta repercussió perquè de seguida vaig rebre unes quantes ofertes per a incorporar-me a la docència universitària. Una d'aquestes ofertes, la de la Universitat de Brest, a la Bretanya francesa, era molt atractiva i em va fer dubtar. Però, finalment, vaig optar per l'oferta que m'havien fet per a treballar al museu de Lugo, no perquè em permetera residir a la meua ciutat, com podria semblar, sinó perquè em van prometre que tindria temps suficient per a aprofundir en les meues investigacions. I Galícia era, potser a causa de l'aïllament a què havia estat condemnada fins fa ben poc de temps, un lloc idoni per a una persona com jo, àvida de descobrir les proves que il·luminaren definitivament les zones d'ombra de la cultura megalítica.

Al museu, em vaig encarregar de l'estudi i la conservació de les sales dedicades a l'arqueologia, tan familiars per a mi. I, al cap d'uns mesos, la Diputació va atendre la meua sol·licitud i em va concedir una generosa ajuda econòmica que em permetria fer excavacions al lloc que m'obsessionava des dels primers estudis que vaig fer en començar a redactar

la meua tesi: la necròpoli megalítica coneguda amb el nom de Roza das Modias.

Com pot encegar-nos l'ambició! Si els humans tinguérem la facultat de tornar arrere en el temps, en aquests moments m'agradaria no haver fet mai el meu primer viatge a la necròpoli; m'agradaria que els matolls i les herbes cobriren del tot aquell espai maleït per a esborrar-lo per sempre de la memòria de la gent. Però no va ser així i els errors del passat els hem de pagar sempre, encara que mai no vaig imaginar que el preu seria tan alt.

Constate que les hores se m'escapen com l'arena entre els dits, però no podria continuar el meu relat sense referir-me, abans, al lloc que va resultar decisiu en l'evolució dels fets que he de relatar. Les restes megalítiques de Roza das Modias formen part de la Terra Chá de Lugo, i es troben en un lloc pròxim a la parròquia de San Xoán de Alba, molt a prop de Vilalba. La zona es coneix amb el nom de Muíño Pequeno i avui és pràcticament deshabitada. Només hi resten obertes dues cases de camp, perquè les altres han anat quedant-se sense habitants al llarg dels últims anys, com passa en tants altres llocs de l'interior.

Soterrats sota una lloma de poca altura, en un radi d'uns cinquanta metres, hi ha set túmuls megalítics, unes construccions de pedra fascinants que els éssers humans feren, fa més de cinc mil anys, per soterrar-hi els seus morts. Aquesta necròpoli va ser descoberta per tres investigadors de Vilalba l'any 1976. En un treball que van publicar després, en el número 2 de la revista *Gallaecia*, explicaven que només un dels dòlmens, el que ells identificaven com el Túmul A, estava en bon estat de conservació, perquè els altres estaven molt deteriorats. La de la Roza seria una més entre els centenars de necròpolis que hi ha a Galícia, la majoria de les quals encara estan soterrades, si no fóra perquè en quatre de les vuit pedres angulars –ortostats, en llenguatge científic– que envoltaven la cambra funerària hi van trobar gravades unes línies serpentiformes, paral·leles, que discorrien en vertical per tota la superfície de les pedres. Encara que els descobridors, per prudència, les descrivien com *línies ondulades*, aquelles marques eren un indicatiu molt clar que també a Galícia va estar viu el culte a les serps, un culte arcaic que jo havia estudiat detalladament en la meua tesi i que m'atreia d'una manera inexplicable. Comparades amb les restes arqueològiques aparegudes en altres

llocs, sobretot a Irlanda i Gal·les, aquelles línies ondulades de la necròpoli de Modias no eren gaire importants. Però, a pesar de tot, jo no podia llevar-me-les del cap des de la primera vegada que vaig llegir l'estudi i vaig examinar les fotografies que l'il·lustraven. Potser perquè, en realitat, no m'interessava el treball, breu i exclusivament descriptiu, sinó unes poques paraules que els autors hi van escriure quasi al final de la seua exposició: «...no s'han practicat excavacions a la necròpoli de Roza das Modias...». Segons les meues informacions, ni se n'havien fet, ni ningú no es va preocupar de fer-ne després. I, ara, se'm presentava l'oportunitat d'investigar en un lloc ple de possibilitats, perquè un sisé sentit em deia que aquella necròpoli encara conservava molts secrets. Descobrir-los era l'únic objectiu que em guiava, encara que no ho vaig dir a ningú clarament.

Vaig programar els treballs d'excavació per als primers quinze dies de setembre. Amb la col·laboració del degà de la Facultat de Santiago, vaig formar un equip de cinc persones, un nombre que em semblava suficient per al treball que hi havíem de fer. Eren tres xiques i dos xics, tots amb la carrera acabada feia poc de temps i amb uns expedients acadèmics brillants. Mai no m'han agradat els

treballs col·lectius, hauria preferit fer l'excavació jo sol, però es tractava d'un projecte massa gran i em vaig veure obligat a adaptar-me a la situació.

Vaig passar tres dies reunit amb ells al museu, explicant-los les característiques del treball i distribuint-ne les responsabilitats. Disposàvem de dos vehicles tot terreny que ens havia deixat la Diputació, en els quals transportaríem tots els estris necessaris. El meu propòsit era muntar les dues tendes del campament en un lloc pròxim a la necròpoli. Una de les tendes, molt gran, faria de magatzem, oficina i lloc de reunió; l'altra, més menuda, la utilitzaria jo per a dormir i guardar els meus objectes personals. Als membres de l'equip, els havia reservat habitacions a l'Hotel Villamartín, el més important de Vilalba. Era un establiment que no estava a més de vint minuts en cotxe del lloc on havíem de practicar les excavacions, de manera que se'n podrien anar cada dia en fer-se de nit i tornar l'endemà de matí. Els joves es van mostrar encantats amb la meua proposta i m'ho van agrair amb les millors paraules, encara que jo sabia molt bé que aquella decisió no es devia a la meua generositat, sinó a la meua voluntat de mantenir amb ells unes relacions estrictament professionals. Com que no hi havia una alternativa, menjaríem tots

junts al restaurant O Bosque, una casa de menjars situada al costat de la carretera general, poc abans del desviament que portava a la necròpoli.

El dia 4 de setembre, després d'haver dinat en un restaurant pròxim al museu, ens vam dirigir al lloc on hi ha la necròpoli megalítica, no gaire lluny de Lugo. Cal anar-hi per l'autovia de la Corunya i, en arribar a Baamonde, desviar-se per la carretera de Vilalba. Al final d'una costera que acaba a la porta de l'església de San Xoán de Alba, s'ha de girar a l'esquerra i entrar per una pista forestal estreta. Tot i que havia visitat el lloc feia uns mesos i que n'havia estudiat, sobre el mapa, la localització exacta, vaig tardar a identificar la lloma que cobreix els túmuls, perquè la terra dels voltants no estava treballada i les herbes i els matolls conferien un aspecte molt homegeni a tot el terreny.

De seguida hi vaig constatar que la meua idea inicial d'afrontar jo sol les excavacions era una bogeria, perquè el treball que ens esperava feia necessària la col·laboració de diverses persones. Els meus ajudants em van demostrar des del primer moment que formaven un equip hàbil i eficaç, perquè van muntar les tendes i van preparar els materials amb una rapidesa que em va sorprendre a mi i tot. Acabada la feina, van carregar el cotxe

amb les seues coses i se'n van anar a Vilalba. Jo m'hi vaig quedar sol, com desitjava, perquè no volia que ningú pertorbara l'emoció que sentia.

Aquella nit, després de sopar, vaig desplegar el sac de dormir fora de la tenda i hi vaig estar gitat, contemplant el cel negre i les estrelles que hi es-
purnejaven. Em vaig estremir en pensar que eren les mateixes estrelles que, cinc mil anys abans, observaven els homes que van construir aquells soterraments que jo em disposava a profanar. D'on venia aquella obsessió que els feia aixecar uns monuments funeraris que els exigien tant d'esforç? Quina passió els impulsava a transportar les pesadíssimes lloses amb les quals formaven l'estructura circular? Em semblava clar que, per a ells, aquells túmuls funeraris tenien una funció molt més poderosa que la de fer de tomba als seus morts; per això i prou, hauria estat suficient soterrar-los, com feien en tantes altres cultures. Quines devien ser les seues creences, quines les seues pors? I per què sempre de forma circular? Havia de ser un homenatge al sol, com ho era el fet que posaren els morts mirant a l'est, el lloc per on ix l'estrella que ens dona la vida. El sol, que mor cada dia i renaix l'endemà: un símbol de la immortalitat. Com ho era també la serp, que renaix cada vegada que muda la pell.

El sol i la serp, símbols del renaixement, de la fecunditat, de l'etern retorn de la vida.

L'endemà de matí començarem els treballs. La tomba que preteníem excavar estava molt més deteriorada que no havien donat a entendre els seus descobridors, però només eren danys superficials. L'espai central, on es feien les ofrenes, i el passadís que feia de cambra mortuòria encara estaven com els havien deixats ells, llevat de la capa de terra i de pedres que havia anat cobrint-los amb el transcurs del temps. I també s'hi conservaven les misterioses línies ondulades, gravades en les pedres feia milers d'anys; unes marques fascinants que vaig recórrer una vegada i una altra amb els dits.

Vam haver de treballar durament per apartar les pedres i la terra que havien anat acumulant-se a l'interior del dolmen i per excavar el terreny que rodejava el monument per l'exterior. Però el temps ens va ajudar; només vam haver de parar un dia, perquè la intensitat de la pluja ens va obligar a passar la majoria de les hores dins la tenda. Quan, finalment, arribàrem al que devia ser el sòl original del monument funerari, l'excavació va deixar de ser un treball de recollida d'escombraries per

convertir-se en una feina delicada. Sabíem que no trobaríem cap resta òssia als enterraments, perquè l'acidesa del sòl gallec n'impedeix la conservació i els cadàvers eren dipositats directament sobre la terra. Però jo sabia també que hi trobaríem els objectes amb què solien acompanyar els cadàvers, i no em vaig equivocar. Sota el terra del corredor va aparèixer l'aixovar més complet que he vist mai: una destral de pedra, prismes de cristall de roca, dos cisells, set puntes de fletxa, diverses làmines de sílex... I, finalment, protegida per un cercle de pedres menudes que formaven un cromlec en miniatura, hi vaig veure la peça que hauria fet perdre el cap a qualsevol arqueòleg: tres fragments de sílex de forma cilíndrica, d'uns vint-i-cinc centímetres de llargària cadascun. Però no es tractava de tres peces aïllades, sinó que, col·locades en l'ordre correcte, formaven el cos d'una serp, amb el cap a un extrem i la cua cònica a l'altre. Una cobra de tres peces, la prova irrefutable que el culte a les serps es va practicar arreu del país durant l'etapa megalítica.